III. ASPECTES DEL JOC

1. Els jugadors

Els participants en una partida de pilota reben el nom de *jugadors*. Una partida de pilota sempre es juga entre dos equips; ara bé, el nombre de jugadors de cada equip pot variar, segons cada partida o segons la modalitat practicada.

Noms dels jugadors segons la seua situació en el terreny de joc

Al trinquet per dalt corda

Al *trinquet*, jugant *a l'alt amb escala i corda*, la partida estàndard està formada per dos equips de tres jugadors, els noms dels quals expressen la seua posició en el terreny de joc dins el seu equip: *rest, mitger* i *punter*.

El jugador anomenat rest també rep altres noms com *escaleter*, puix que és ell qui fa l'escala jugant les pilotes caigudes d'escala, o *restador*. Eixe jugador és qui, normalment, duu el pes de la partida. En una partida la primera tasca del rest és fer el dau, per això també se l'anomena *el qui fa el dau*; mentre que quan passa al camp contrari, és a dir, quan el seu equip no ferix, és ell qui ha de restar la pilota enviada pel qui fa el dau, per això el nom de rest.

Immediatament davant del qui fa l'escala juga el *mitger*, jugador que com diu el seu nom és situat enmig del punter i del rest, i que té el seu colp important en la volea. Per la seua missió de parar les pilotes també se'l coneix per *parador*, però la principal funció seua és rematar les pilotes a la galeria o a la llotgeta, és a dir, acabar els quinzes que bé ell mateix o el seu rest han preparat.

El jugador que està situat més avant dels tres és el *punter*, també anomenat simplement *punta*. Les seues missions són fer la *punta* i ferir, és a dir, defendre els blaus o lloses del trinquet més pròxims a la corda i posar la pilota en joc cada quinze; en eixe cas s'anomena *feridor*.

Altres combinacions

Encara que els esmentats suara són els components bàsics d'un equip, eixa situació no es dóna en massa ocasions. Molt sovint es juguen partides de tres jugadors per un equip contra dos de l'altre o de dos contra dos.

A l'equip de dos, les funcions de mitger i punter les realitza una mateixa persona que rep un dels dos noms segons la posició que millor defén en un equip de tres.

Per altra banda, el punter no sempre és l'encarregat de ferir. Pot ocórrer, quan un jugador molt hàbil *font la punta* no estiga molt avesat a ferir, que a les seues partides participe un altre jugador que *ferisca i s'assente* —també es diu que *ferix i no juga*—, és a dir, que només participa en el moment de ferir. Això

també pot succeir en els casos que juguen en parella, per tal de facilitar el joc al mitger-punter.

Així, doncs, podem deduir pel que acabem de dir que pot existir un quart jugador per equip que es dedica només a ferir (jugador que fa i s'assenta), en el cas que el punter no siga molt destre en la ferida, o perquè així s'haja fixat en el moment del pacte.

A causa de les dimensions del trinquet no són molt freqüents les partides d'un contra un, *mà a mà*, més que en casos de *desafius*, sempre de molta importància de cara a la valoració professional d'un jugador. Tot i això, els jugadors de mà a mà sempre tenen un jugador que els ferix i no juga, i que els ajuda i els diu com han de jugar la pilota, a l'alt, abans o després del rebot. En els últims temps, també s'han celebrat algunes partides immerses en tornejos en les quals només participen dos jugadors sense l'ajut de feridors. En tal cas, en lloc de ferir, l'escaleter es deixa caure la pilota des del primer escaló al dau per iniciar el quinze.

Altres modalitats

Al carrer, la pilota era una modalitat del joc més espontània i popular, i les partides de pilota constituïen una de les formes de distracció més freqüents als pobles, per la qual cosa l'estructura dels equips i la manera d'arreglar-se una partida variava constantment. Hui les partides de carrer, incloses la major part d'elles en campionats i trofeus, mantenen un nombre prefixat de jugadors.

A llargues i a raspall

La partida més normal al joc de *llargues* consta de dos equips de quatre jugadors cadascun. A la banda de l'equip que posa en joc la pilota distingim, en primer lloc, el més endarrerit que és el *saque* o *traure*, jugador que inicia cada quinze en colpejar la pilota amb força. En les llargues el traure és una peça fonamental, el qui porta tot el joc de la partida. També rep el nom de *banca*, i amb ell tot el seu equip per extensió.

Davant de tot es troben els punters, i entre el traure i el *punter*, es troben els *contrarests*, és a dir, els encarregats de tornar la pilota enviada pels rests. Les seues característiques reunixen trets del mitger del trinquet i de l'escaleter.

A la part contrària del traure, és a dir, al rest, hi ha uns punters, un rest, que duu tot el pes del seu equip, i més enrere, esperant les pilotes perdudes, hi ha encara un altre jugador anomenat en alguns llocs *maça*, que té la finalitat de llançar fort totes les pilotes que li arriben. El maça ha de ser, com el seu nom indica, un braç fort, un jugador de gran potència.

En la modalitat de *raspall* solen jugar només tres jugadors, per la qual cosa només hi ha un contrarest.

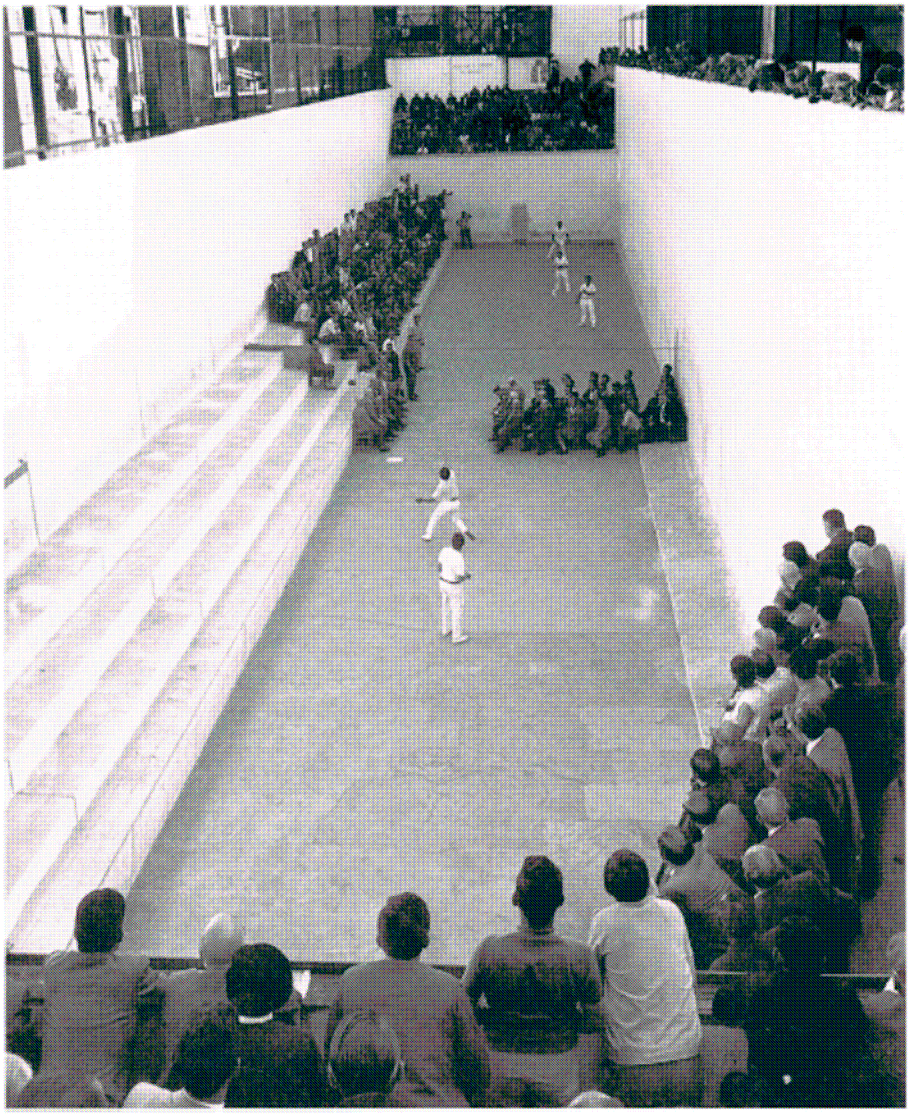

Partida al trinquet per dalt corda

Partida de raspall al trinquet

Partida de raspall al carrer

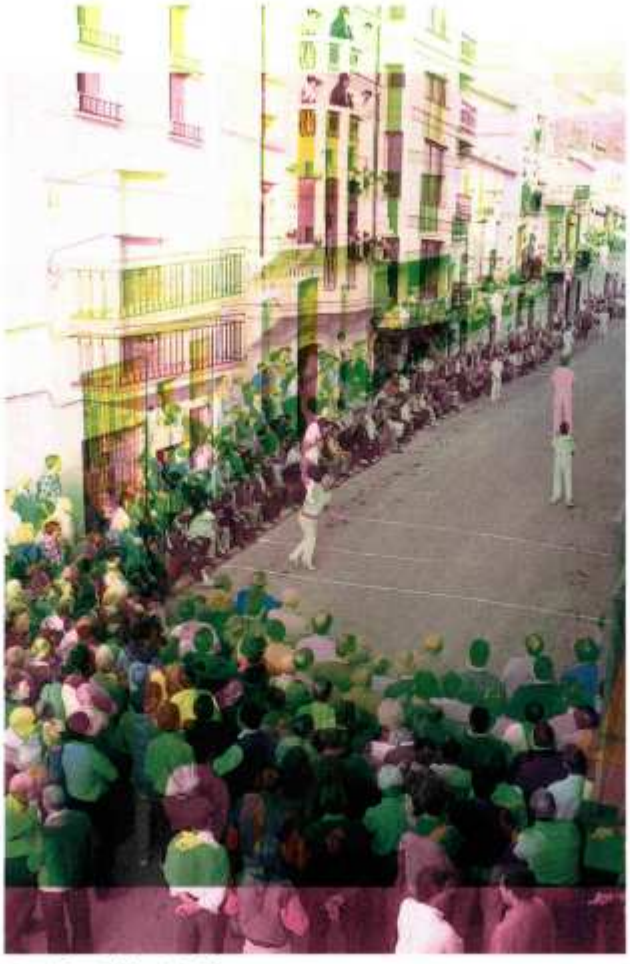

Partida de llargues

Partida de galotxa al carrer

A perxa i galotxa

En una partida de les modalitats de perxa i galotxa, el moment de la ferida, única distinció amb les llargues, provoca una diferent col·locació i nom dels jugadors. En passar la ferida ja tot és igual.

Tant en la perxa com en la galotxa, per a començar un quinze no es realitza l'acció de traure sinó la de *ferir*, per això existix un feridor, que és generalment el punter, mentre que, en l'altre equip, el jugador situat en posició de tornar la pilota a l'aire, s'anomena el qui *fa la perxa* o el qui *fa la galotxa* o *galotxer*, i l'encarregat de jugar la pilota després de botar en el dau rep el nom de qui *fa el bot*.

Hem d'afegir a la descripció anterior, la dels jugadors que participen en la modalitat de la galotxa moderna, diferent a la galotxa tradicional, que hem esmentat adés. En la galotxa moderna es repetixen els mateixos jugadors del trinquet per dalt corda ja que sempre són tres per a tres, amb els mateixos noms, canviant el qui fa el dau pel qui fa el bot, i el mitger pel galotxer.

Noms dels equips

Tots els jugadors, al transcurs d'una partida, són integrats dins dos equips que reben un nom diferent segons la seua situació en cada moment al terreny de joc.

Segons la posició

En les partides en què es trau, la divisió és entre l'equip *que trau* i *el del rest*. L'equip que trau també rep el nom de *banca*. Per altra banda, en les partides que hi ha ferida i no traure, la divisió es fa en altres termes. En eixes modalitats es pren com a punt de referència el qui fa el dau o el bot i ja no el traure, i així es distingix entre l'equip *del dau* i *el del rest*.

Segons la faixa

Una altra diferenciació dels equips ja des del principi de la partida és la que distingix entre *rojos* i *blaus*, segons la faixa que porten els jugadors. Eixa distinció també solia fer-se a la Plana de Castelló entre rojos i verds.

Sempre l'equip que d'antuvi és considerat superior i, si no millor, amb una major experiència, duu la faixa roja, mentre que l'altre porta la blava. De la mateixa manera sempre que jugue una parella contra un trio, la parella vist, lògicament, la faixa roja, ja que per algun motiu són capaços de donar-los tercer.

2. La pilota

La pilota de vaqueta

La pilota és l'element que, després del jugador, gaudix d'una major importància dins el joc, de tal manera que el nom general del joc ve donat pel nom particular de l'element amb què es juga: la pilota. La pilota pròpia del joc és l'anomenada *pilota de vaqueta*, encara que no és l'única utilitzada tant al llarg del temps, com actualment.

Procés d'elaboració

La pilota utilitzada al joc es diu de vaqueta, per tal com és confeccionada amb pell de bou, és a dir, amb vaqueta, concretament del bescoll, i consta de huit triangles, que, cosits, formen la xicoteta esfera.

El seu procés de fabricació presenta els següents passos:

a) Es prenen huit peces de vaqueta de forma triangular d'un gruix de huit centímetres que han de formar l'envàs i es deixen en adob fins que la seua espessor es reduïx a tres centímetres.

b) Una vegada que el material ha adquirit eixa dimensió ideal, els huit triangles es cusen manualment amb fil de cànem per la part interior de la pilota i es deixa només un foradet per on s'introduirà el farciment de borra.

c) A continuació es dóna la volta a l'envàs, de tal manera que quede a la part de fora la superfície que finalment ha de quedar a la vista i s'introduïx ja el farciment adés esmentat.

d) En acabar de cosir l'orifici que s'havia deixat, la pilota quedarà totalment esfèrica i ja només han de passar uns quants mesos perquè s'eixugue completament, abans que es puga jugar.

De tot el procés de fabricació, totalment artesanal, resulten vertaderes joies que són les pilotes de vaqueta. Del conjunt de la seua elaboració dependrà el tec de la pilota, és a dir, la seua qualitat, que es deduirà de tres aspectes:

- del seu tacte, del seu toc,
- del so que produïx en botar, i
- de la qualitat del bot.

El pes de la pilota

Les mesures reglamentàries actuals de la pilota de vaqueta per a adults són:

- 42 mm de diàmetre,
- 138 mm de circumferència,
- 40-42 grams de pes.

Pel que fa al pes, l'actual de quaranta-dos grams ha sigut el resultat d'un procés d'augment que sempre ha afavorit els jugadors que atacaven. Hui es recorda, encara, la pilota de vint-i-huit i trenta-tres grams que es va mantindre durant molts anys. La pilota de vint-i-huit grams a hores d'ara s'anomenaria *voladora*, car suraria més que no les actuals, que pel seu major pes poden allunyar-se molt més. Hui també entre les pilotes reglamentàries s'anomenen voladores aquelles que pesen un poc menys del que és normal.

Materials per a l'elaboració d'una pilota de vaqueta

PROCÉS D'ELABORACIÓ D'UNA PILOTA DE VAQUETA

Els piloters

Els *piloters* són els artesans que elaboren les pilotes de vaqueta. A causa de la dificultat del seu treball no han sigut mai massa nombrosos, la qual cosa ha provocat l'aparició de tota una llegenda al seu voltant, que parla de tradicions guardades, o millor, heretades de pares a fills, amb una sèrie de secrets professionals curosament mantinguts.

Alguns dels piloters actuals són Maximià Pérez de València, Joan Cruz de València, Josep Enric Arbona Àlvarez, nebot d'Enric Álvarez, un dels millors piloters, de Carcaixent, Antoni Jorques de Moncofa, Vicent Gomis de Guadassuar, Joan Montañés de Llíria, Miquel Pedrosa de Gandia, Josep Bernet de Massalfassar i Josep Sapena del Verger.

Altres tipus de pilotes

Les pilotes de vaqueta han resultat sempre molt cares a causa del seu costós procés artesanal i del reduït nombre de piloters. El seu preu actual oscil·la entre els 24 i els 60 euros. Per això, des de ben antic, s'han buscat altres pilotes més barates, sobretot al carrer. A més hem de tindre present que al carrer existix el problema de les teulades i al llarg d'una partida són moltes les pilotes que s'hi encalen i algunes que es perden definitivament.

Al carrer s'utilitzaven, i s'utilitzen, pilotes de vaqueta de segona mà rebutjades del trinquet, però sobretot les pilotes de *badana* o de pell. En general, eixes pilotes de badana, nom més freqüent, són pilotes un poc més grosses que les altres, molt més suaus i, per tant, menys doloroses per a la mà, a causa dels seus materials. Per contra, però, són pilotes més voladores i curtes. Els jugadors han de fer un esforç molt més gran per a fer-les anar, i no aconseguixen mai la profunditat assolida amb la pilota de vaqueta.

Les pilotes de badana estan formades per una cobertura de pell assaonada de corder o d'ovella, per això el nom de badana, molt més suau que la vaqueta, i farcides de draps, amb la possibilitat d'un nucli de goma. La seua cobertura també pot ser de materials sintètics. En algunes comarques, les pilotes de badana solen ser de dos colors, perquè la seua cobertura està formada per dos peces amb forma de huit cosides, cadascuna d'un color.

Les pilotes de pell o badana han sigut de molt diversa qualitat, hui, però, són molt perfeccionades, tenen una cosidura molt acurada, un cor de goma que afavorix el bot i que els dóna un major pes, i després un farciment amb tela. A pesar d'això, mai no apleguen a la duresa de la vaqueta i el seu preu és molt inferior, entre 1,50 i 3 euros.

La indústria del plàstic i materials sintètics també intentà introduir-se dins el camp de la pilota, amb la fabricació d'una pilota d'aparença molt semblant a la de vaqueta i amb l'avantatge d'un preu més ajustat. Tanmateix, eixes pilotes no van ser acceptades.

Al frontó s'utilitzen les pilotes de tec, pilotes de pell de cabra, de color blanc, més dures i pesades que les de badana, i més grosses que les de vaqueta (48-50 grams i 5 cm de diàmetre).

A les galotxes de Monòver s'utilitzen pilotes d'una major senzillesa que totes les anteriors. Són pilotes farcides amb roba i recobertes amb esparadraps, d'un pes aproximat de 50 grams i d'uns 6 cm de diàmetre.

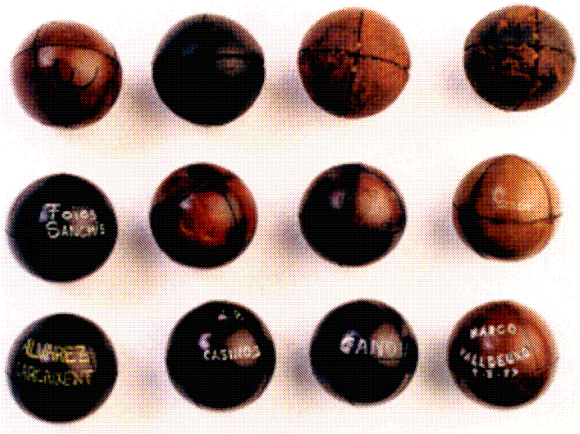

Pilotes de vaqueta

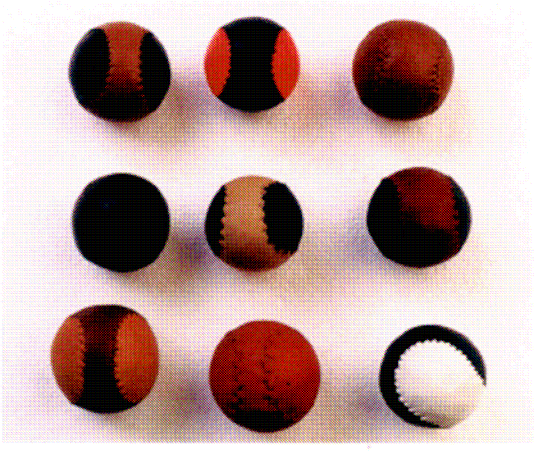

Pilotes de badana

Comparació de les diferents pilotes

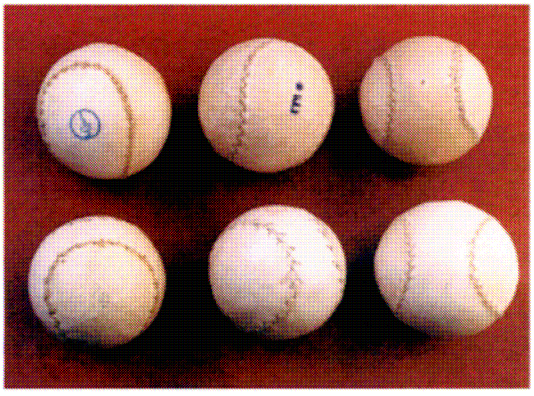

Pilotes de tec

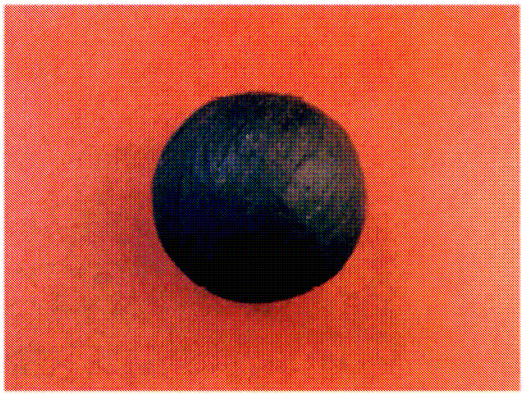

Pilota de galotxetes

Caixonet de les pilotes

La pilota i la marxa de la partida

Durant el transcurs d'una partida hi ha a disposició dels jugadors una quantitat de sis a deu pilotes per equip, que es col·loquen en un *caixonet* situat en poder del marxador o dels jurats, segons les modalitats.

A les modalitats de carrer on es trau, el caixonet de les pilotes es troba vora el punt del traure, és a dir, a un dels extrems del terreny de joc, mentre que en altres modalitats, com la galotxa o perxa, a les quals hom ferix, el caixonet es troba en poder del marxador al centre del terreny de joc. Al trinquet, tant per dalt corda com a raspall, el caixonet es troba en poder del jurat del dau, a la llotgeta de baix en aquells trinquets que en tenen. A causa d'això alguns anomenen la llotgeta de baix, la del caixonet.

A més de les pilotes que s'utilitzen de manera oficial durant una partida, n'existixen altres que tenen els jugadors en el seu poder, les anomenades pilotes de *calfar-se*. Eixes pilotes de vaqueta, generalment ja usades, són utilitzades pels pilotaires per escalfar-se abans d'encetar la partida i per no quedar-se en fred quan, ja iniciada la partida, es produïxen deteniments a causa de les travesses.

En el transcurs d'una partida es por canviar de pilota tantes vegades com es vulga. En cada moment de la partida hi ha un jugador que té dret a canviar la

pilota, tanmateix sempre ha d'avisar el contrari de la seua intenció. En les modalitats en què es trau, és el traedor qui gaudix del dret de canviar la pilota, mentre que en les modalitats en què es ferix, correspon al jugador que fa el dau, la galotxa o la perxa, el dret de triar pilota.

3. El públic

La característica definitòria del públic del joc de pilota és la seua participació directa en el joc. A qualsevol modalitat que ens acostem, el públic amb la seua presència ompli una part del terreny de joc, fins i tot en el trinquet. La zona ocupada pel públic és, en tots els casos, també zona de joc i, a més a més, en alguns casos zona estratègica.

El públic participa activament de la partida